ШифрHDV20

Тема роботи: «Особливості відтворення термінів у перекладах роману П. Зюскінда «Запахи, або Історія одного вбивці (Парфуми)» українською та англійською мовами»

Секція: «Переклад»

2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП 3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТЕРМІНОЛОГІЇ 6
1.1 Поняття «термін» 6
1.2 Властивості термінів і вимоги до них 8
1.3 Склад термінологічної лексики 10
1.4 Термінування 11
1.5 Основні методи перекладу термінів 13
1.6 Переклад термінів у художньому стилі 13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДІВ ТЕРМІНІВ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ У РОМАНІ П. ЗЮСКІНДА «ЗАПАХИ, АБО ІСТОРІЯ ОДНОГО ВБИВЦІ (ПАРФУМИ)» 18
2.1 Переклад хімічних, біологічних та медичних термінів 18
2.2 Переклад процесів, понять та назв професій 20
2.3 Переклад інтернаціоналізмів 21
ВИСНОВКИ 23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 25

ВСТУП

Переклад має багатовікову історію. Перш за все, дане твердження стосується практики перекладу. Теорія ж, як самостійна наукова дисципліна, сформувалася недавно, в основному в останні десятиліття.Сучасне перекладознавство займається великим діапазоном питань. У чомусь практика і теорія розійшлися настільки, що вже і незрозуміло, де знаходяться точки дотику, і чи є вони взагалі (втім, така ситуація і в багатьох інших науках). Чимало робіт, однак, присвячено практичному застосуванню теоретичних розробок.

Метою даної роботи є вивченняособливостей відтворення термінів у художньому тексті, іншими словами, можливості досягнення адекватного перекладу терміну в художньому тексті.

Відповідно до мети окреслено такі **завдання**:

- проаналізувати підходи лінгвістів до визначення дефініції «термін» та «термінологія» у сучасному мовознавстві;
- розглянути особливості функціонування термінів у художньому тексті;
- способи перекладу термінів;
- дослідити особливості перекладу термінів роману П. Зюскінда «Запахи, або Історія одного вбивці (Парфуми)».

Об’єктом дослідження є роман П. Зюскінда «Запахи, або Історія одного вбивці (Парфуми)» та його переклади українською та англійською мовами.

Предмет дослідження – терміни у романіП. Зюскінда «Запахи, або Історія одного вбивці (Парфуми)» та його перекладах українською та англійською мовами.

Вивченням способівперекладу термінів займалися багато вчених, як у нашій країні, так і за кордоном: А. Федоров, В. Комісарів, А. Швейцер, К. Райе і ін. Теоретичні висновки з цих аспектів перекладознавства лягли в основу ряду концепцій, наприклад «Скопос-теорія» Х. Фермеера і К. Райе, або концепція типів адекватності Ю. Ванникова. Крім того, переклад термінів і, зокрема, переклад термінів у художньому тексті є надзвичайно цікавим матеріалом (на

наш погляд дуже мало розробленим), дослідження якого може, як збагатити теорію перекладу, так бути корисним для практичної діяльності.

Актуальність дослідження визначається наступним: Способи перекладу різних лексичних та граматичних форм (в том числі і термінів)торкаються практично всіх аспектівперекладознавства. Так, вони, на погляд автора даної роботи, є базовими для аналізу перекладу, аспектуперекладознавства, який за зауваженням І. Алексєєвої, знаходиться в стадії становлення. Вони є предметом дослідження багатьох вчених і, незважаючи на те, що в цій галузі зроблено вже дуже багато – розроблені різні концепції, висунуті теоретичні положення – залишається ще безліч «білих плям»: в стадії становлення знаходиться аналіз перекладу, зароджується дослідження питань на стику психології і перекладу. Крім того практично будь-яка робота буде важлива для створення повної картини даних аспектів теорії перекладу. На наш погляд, більш детальний розгляд способів перекладу термінів у художньому творі зможе дозволити вирішити певні проблеми (такі як, наприклад, вибір перекладацьких засобів), зменшити кількість перекладацьких помилок, підготувати більш кваліфікованих перекладачів.

Матеріалом дослідження послужив роман П. Зюскінда «Запахи, або Історія одного вбивці (Парфуми)» та його переклади українською та англійською мовами.

Новизна роботи полягає в розробці процедури проведення аналізу способу перекладу термінів у різномовних перекладах романуП. Зюскінда «Запахи, або Історія одного вбивці (Парфуми)». При цьому текст аналізується не як єдине однорідне утворення, але як таке, що складається з частин, що мають на меті розкрити певну думку автора, об'єднаних при цьому єдиною сюжетною лінією. Структура тексту змінюється в залежності від того, що виступає на перший план, що потрібно донести насамперед, отже, повинен бути різноструктурним і одержаний переклад. Аналіз способу перекладу термінів проводиться в залежності від сфери їх застосування. Теоретичне значення роботи полягає в тому, що у роботі проводиться детальне дослідження

перекладу термінів у художньому тексті,при цьому розглядаються умови досягнення адекватного перекладу термінологічних одиниць.

Практична цінність роботи полягає в тому, що перш за все був розроблений алгоритм процесу перекладу:

1) Визначення походження терміну;

2) Виділення відповідних способів перекладу терміну.

Були виявлені продуктивні способи перекладу термінів в художньому тексті. Дане твердження особливо важливо для навчання перекладу, тому що дозволяє розробити певні схеми перекладу термінів і відпрацювати їх, зменшуючи ймовірність перекладацьких помилок і отримання неадекватних перекладів. Отримані результати можуть бути використані:в реальній практичній перекладацькій та видавничої діяльності; у відповідних практичних і теоретичних курсах з перекладу.

Основним методом дослідження є порівняльний аналіз оригіналу розглянутого твору і двох його перекладів з метою виявлення досягнення адекватного перекладу при перекладі термінів у художньому тексті. Також ми послуговувались методом системного аналізу та порівняльно-зіставного аналізуу практичні частині роботи.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТЕРМІНОЛОГІЇ

1.1 Поняття «термін»

Треба зауважити, що терміни – особливий і дуже цікавий прошарок лексики. З одного боку, саме серед термінів зустрічається найбільше однозначних еквівалентів, з іншого – серед них знаходимо найбільше безеквівалентних одиниць. Терміни – один з найбільш текучих і рухливих пластів словникового складу мови. Склад термінології неперервно змінюється за рахунок випадіння ряду слів, зміни значень, поповнення новими термінами. У зв'язку з бурхливим розвитком науки й техніки за останні роки спостерігається різке збільшення кількості термінів. У результаті, хоч терміни й потребують регулярних однозначних еквівалентів, неологізми складають більшу частину цього розділу лексики. Проблема перекладу нових термінів завжди була актуальною. В межах однієї країни поява нових термінів не створює особливої проблеми, так як вони найчастіше творяться за правилами даної мови, і тому їх внутрішня структура, а отже і значення зазвичай зрозумілі спеціалістам. Інакше із зарубіжними джерелами. Для того, щоб їх можна було використовувати, необхідно забезпечити їх переклад. Переклад повинен бути точним, навіть буквальним. Тому кожному терміну має відповідати певний еквівалент. У спеціальній літературі терміни несуть основне семантичне навантаження і займають головне місце. Крім того, терміни не тільки закріплюють за поняттям назву, але й уточнюють його, відділяючи його від суміжних понять.

Всі тексти можуть бути поділені на 2 групи: 1)тексти, які оперують з уже відомими поняттями й, відповідно, відомими термінами; 2) тексти, які вводять нові поняття, що часто виражаються новими термінами. На думку М. Я. Цвіллінга, перша із задач доволі однозначна і, «в принципі піддається алгоритмізації» [12, 106]. Це означає, що переклад може бути зведений до послідовної підстановки відповідних еквівалентів. Таким чином, переклад тексту, який не містить термінографічнонеобліковних елементів, не є складним, і може бути виконаний перекладачем, який не володіє професійними знаннями

в певній галузі науки або техніки, за умови, що він має доступ до термінографічних посібників, має навички роботи з ними та/або має можливість отримати консультацію спеціаліста.

Однак, не всі вчені згодні, що переклад текстів, що оперують відомими поняттями, такий легкий. Наприклад, Е. Скороходько вважає, що перекладач повинен бути «значно ерудованим в галузі науки, техніки, літератури, історії і т. ін.»[9,14].

В іншому випадку – пошук не дає бажаного результату, так як дійсний еквівалент ще відсутній. Будь-яка безеквівалентна одиниця складна для перекладу. Історія мови дає багато прикладів важкого пошуку потрібного відповідника. Інколи ж потрібна одиниця знаходиться одразу. Але частіше пошуки були складними й довгими. Наприклад слово *inertie*(фр.) – «інерція» спочатку було перекладено як «не дія» , а *geste*(фр.) – «жест» – як «тілесний помах» [11, 135-136].

Зараз в лінгвістичній літературі немає єдиного визначення терміну. Таке положення є результатом того, що лінгвісти не можуть дійти згоди у питаннях виділення властивостей терміну і вимог до нього.

В. Даль дає визначення терміну таким чином: «Термін – вираз, слово, вислів, назва предмету або прийому, умовний вираз» [4, 401]. О. Реформатський стверджує: «Терміни – це слова спеціальні, обмежені своїм особливим значенням; слова, які прагнуть бути однозначними як точне позначення поняття і назви предмета. Це необхідно в науці, техніці, політиці та дипломатії» [8, 110]. В. М. Комісаров дає наступн визначення терміну в «Теорії перекладу»: «Термінами називають слова та словосполучення, що позначають специфічні об’єкти і поняття, якими оперують спеціалісти певної галузі науки чи техніки» [7, 110]. А в посібнику з перекладу того ж автора терміни визначають як «спеціальні слова, які використовуються для точного вираження понять та назв предметів у даній галузі виробництва, діяльності» [6, 98]. М. Арістов вважає, що «терміном ми називаємо емоційно нейтральне слово (словосполучення), яке передає назву конкретно окресленого поняття, що

відноситься до тієї чи іншої галузі науки або техніки [1, 13]. Ф. Циткінадає коротке визначення терміну: «Термін – це мовний знак, репрезентуючий наукове поняття спеціальної, професіональної галузі знання [13, 10]. Визначення Е. Скороходькобільш деталізовано: «Науковий термін – це слово, стійке словосполучення або скорочення, яке показує та класифікує в даній системі наукової термінології певне наукове поняття, відображуючи у своїй смисловій структурі характеристичні ознаки об'єкта термінування і взаємозв'язку цього об'єкта з іншими з достатньою для взаємного спілкування точністю». [9, 13]. С. Гриньов визначає термін як «номінативну спеціальну лексичну одиницю (слово чи словосполучення) спеціальної мови, яку приймають для точного найменування спеціальних понять» [3, 25]. «Oxford English Dictionary» дає таке визначення терміну:«Aword or phrase used in a definite precise sense in some particular subject, as a science or art, a technical expression» [14, 202]. Ауслovнику«Webster's Third New International Dictionary» термін–це«word or expression that has a precisely limited meaning in some uses or is perculiar to science, art, profession, trade, or special subject» [15, 2358]. Близька за значенням до двох вищезазначених і дефініція, яка дана в «Словнику сучасної російської літературної мови», детермін– «Слово (числовосполучення), що є точним визначенням певного поняття будь-якої галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя і т.п.» [10, 331]. Автор даної праці вважає визначення С. Гриньова одним з найбільш чітких, а саме: термін – «номінативна спеціальна лексична одиниця (слово чи словосполучення) спеціальної мови, яку приймають для точного найменування спеціальних понять», і надалі у своїх роздумах буде орієнтуватись саме на нього.

1.2 Властивості термінів і вимоги до них

Для того, щоб виконати свої функції, терміни повинні мати певні властивості і відповідати певним вимогам. Як одна з найважливіших властивостей була визначена**системність** (чи систематичність). Термінологія

певної науки не є просто сукупністю термінів, яка виражає певні поняття даної науки, але складає систему.

Наступна властивість терміну – **незалежність від контексту** (дана вимога є досить спірною, так як приналежність до будь-якої термінології уже є тематичним контекстом). Саме з цією властивістю пов'язана **точність**. В науково-технічній мові головною вимогою є цілковита точність вираження думки, яка не буде допускати можливості іншого перекладу. Термін повинен буди точним – мати чітко окреслене значення, «яке може бути розкрито шляхом логічного означення, що встановлює місце визначеного терміном поняття в системі понять даної галузі науки чи техніки» [6, 110]. Тільки у разі наявності конкретного означення можлива реалізація позаконтекстності.

Фактично, зовсім не всі терміни мають вищезазначені властивості. Наявність багатозначних і синонімічних термінів – потенційне джерело непорозумінь, тому їх намагаються уникати. В цілому термінам властиве прагнення до однозначності, що приводить до того, що багато термінів стають незалежними від контексту. Проте лише контекст дає можливість визначити, в якому значенні слово вжито – у звичайному чи термінологічному. Також лише завдяки контексту можна визначити значення лексичної одиниці у відношенні багатозначних термінів і термінів-омонімів.

Нарешті останняіз основних властивостей терміну – його **беземоційність.** Термін не повинен мати побічні значення, які відволікають увагу спеціаліста, вносять елемент суб'єктивності.

Отже, властивості термінів такі: **системність** (або систематичність), **незалежність від контексту, точність та стилістична нейтральність.**

Крім того, що термін повинен мати ряд властивостей для того, аби мати можливість виконувати свої функції, до нього висуваються ще й ряд вимог. За твердженням С. Гриньова, усі вимоги можна поділити на семантичні, прагматичні та вимоги до форми.

1) Семантичні: несуперечність семантики (відсутність суперечностей між лексичним значенням терміну як звичайного слова і значенням, які він отримує

в даній термінології), однозначність, повнозначність (відображення у значенні терміну мінімальної кількості ознак, достатніх для ідентифікації означеного поняття), відсутність синонімів.

2) За формою: відповідність нормам мови, стислість, деривaційна здатність, інваріантність, вмотивованість.

3) Прагматичність: впровадження, загальноприйняття, використання, інтернаціональність, сучасність, милозвучність, езотеричність [3].

Дуже часто сучасні дослідники орієнтуються на ідеальний термін. Однак, за твердженням Ф. Циткіної, навіть поверхневий аналіз термінології у різних галузях показує, що термін не завжди точно виражає спеціальне поняття; він не завжди характеризує лише одне поняття, не завжди належить до однієї системи. Не завжди лише одне слово – термін, не завжди в його смисловій структурі відображаються характеристичні ознаки об'єкту термінування. В результаті досліджень виявилось також, що не завжди термін має чіткі семантичні межі і відображає чітко окреслене поняття[13]. Крім того, за зауваженням С. Гриньова майже кожне існуюче слово (за виключенням стилістично забарвлених) означає поняття, яке є предметом дослідження тієї чи іншої науки. Наприклад, такі побутові слова як: *батько, мати, брат* і т.ін. можуть розглядатися, як терміни спорідненості. Все це складає свої труднощі для перекладача, який повинен враховувати не тільки всі ці стандартні вимоги, але й усі виключення.

1.3 Склад термінологічної лексики

Однією з найбільш важливих проблем сучасного перекладання є питання про склад термінологічної лексики. Ця проблема важлива як для теорії, так і для практики перекладу. Одні лінгвісти, спираючись на передумову високого ступеня абстрактності іменників, стверджують, що тільки іменники можуть відобразити науково поняття про предмет, якість, дію. Інша група вчених вважає можливим говорити про вживаність різних частин мови у функції термінів. Такого висновку вчені дійшли внаслідок

спостереження за реальним функціонуванням термінів у наукових текстах. Степінь номінативності чотирьох основних частин мови – різноманітна. Абсолютним номінативним значенням володіє тільки іменник. Що стосується інших частин мови, їх номінативне значення послаблене. Тим паче, дослідження показали, що семантичні можливості іменника не дозволяють виразити всі поняття, які термінуються. Саме це дає можливість включити дієслова, прикметники та прислівники в одну групу з іменниками, так як ці частини мови можуть виступати у якості автономних термінів, однозначно називаючи поняття чи процеси даної науки, при цьому не викликаючи асоціацій із часто вживаними словами. Основні частини мови здатні утворити єдине словотворче гніздо, складові якого пов'язані морфологічно і семантично.

1.4 Термінування

Перед тим як розглядати переклад термінів, необхідно сказати декілька слів про їх утворення, так як знання шляхів термінування полегшує процес перекладу.

Термінування йде різними шляхами. Багато термінів утворюються на основі вже відомих або шляхом їх поєднання. Утворення термінів може відбуватись морфологічними способами: афіксація (*maneuverability, missileer, analyst*), словоскладання *(warhead, hard-fought, nuclearpowered),*конверсія*(tomortar, toofficer),*абревіація*(copter, radar, ROAD).* Значна кількість термінів утворюються шляхом зміни значення слів спільно літературної мови (лексико-семантичний спосіб). Ф. Циткіна називає даний процес «термінологізацією» [13, 45]. Термінологізація є продуктивним способом термінотворення. Нове, термінологізоване значення слова входить у значеннєву структуру слова як самостійне значення. Зміна значення слів відбувається не тільки для слів спільно літературної мови. Відбувається переосмислення одиниць спеціальної лексики з інших галузей науки.

Термінологізація можлива лише за наявності будь-якої спільної ознаки (точки дотику) між об'єктом термінування і предметом, чия назва використовується в якості терміну. Однак ознака, що використовується для характеристики предмета і є основною для переносу, обирається більш менш випадково. Результатом такої випадкової «вибірки» є поява у одного слова декількох спеціальних значень, в залежності від галузі знань: наприклад,*pocket*(кишеня) має наступні значення:*повітряна яма* (в авіації); *оточення* (у воєнній справі); *мертва зона* (у радіосправі).

Часто процес термінологізації відбувається паралельно в декількох мовах, тому ряди термінів абсолютно ідентичні. Однак саме тому, що вибір ознак відбувається випадково, одна й та сама деталь, процес і т. ін. у різних мовах може отримати різні найменування. Тим паче, для практики перекладу особливий інтерес складають саме ті випадки, коли для побудови термінів у різних мовах використовуються найменування одного того самого предмета. При цьому можливі два випадки: 1) слова висхідної мови і мови перекладу, що позначають один і той же предмет, слугують для створення термінів, значення яких не співпадають; 2) слова висхідної мови і мови перекладуз тотожним значенням використовується для вираження одного й того наукового чи технічного поняття. (Наприклад,*dovetail*і *ластівчин хвіст, muff*і *муфта* и т.д.) Однак, в іншому випадку терміни, характеризуючи ту ж основну ознаку, покладену в основу при термінуванні, можуть набути деякі специфічні відтінки значень, не спільні для висхідної мови і мови перекладу.

Крім термінологізації до лексико-семантичних способів відносять розширення значення*(toland–* позначало «висаджуватися на берег», а тепер «висаджуватись на будь-яку поверхню» , включаючи воду і небесне тіло) і звуження значення*(cruiser*раніше означало будь-який «корабель», що знаходиться у плаванні, а зараз «крейсер»).

Найбільшу групу складають терміни, запозичені з інших мов чи «штучно створені вченими на базі, головним чином латинського та грецької мов, з розвитком науки та техніки, появою нових понять» [1, 14-15].

Дані терміни позначають одні й ті самі поняття в декількох мовах, і, відповідно, є інтернаціоналізмами. Інтернаціональна лексика виникає в основному завдяки процесам запозичення, хоча, як вже зазначено вище, не обмежується тільки цим шляхом. Результати спостережень показали, що запозичення з'являються в мові найчастіше за рахунок немаргінальних мовних контактів, шляхом книжок, джерелами перекладання.

Розгортаються дискусії про «шкоду» і «користь» запозичень. Багато хто виступає за розумне обмеження іншомовної термінології. Прибічники протилежної думки доводять перевагу запозичених термінів: їх ізольованість від спільної системи, і в результаті – відсутність можливих переосмислень і асоціацій з рідною мовою. Проте поява інтернаціоналізмів виправдана, якщо не існує потрібного еквівалента. Однак не всі транскрипти і транслітерати мають досить вагомі причини для появи. В той же час перекладач зацікавлюється створенням інтернаціоналізму, не намагаючись знайти виключно український еквівалент.

1.5 Основні методи перекладу термінів

Переклад з використанням лексичного еквівалента:

а) Деякі терміни мають прямі відповідники в українській мові і передаються відповідними еквівалентами:*voltage– напруга.*

б) В якості еквіваленту береться український термін, форма котрого не пов'язана з формою англійського терміну:*whitecollarworkers– службовці, ChancelloroftheExchequer– міністр фінансів, residencequalification– ценз осілості.*

в) Еквівалент, створений шляхом транскрибування англійського терміну:*speaker– спікер, Congress– конгрес, dividends– дивіденди.*

г) Еквівалент, створений шляхом дослівного перекладу (калькування) англійського терміну:*purchasingpower– споживча здатність.*

д) Еквівалент, створений за допомогою поєднання транскрибування та калькування:*BillofRights–білль про права.*

Переклад шляхом обрання одного з можливих лексичних варіантів:

а) Вибір між «калькою» і відповідним українським терміном: *fullemployaient– 1) повна зайнятість*; 2) *відсутність безробіття.*

б) Вибір між транскрибуванням та українським терміном:*authentic– 1) аутентичний*; *2) справжній.*

в) Вибір між транскрибуванням та описовим перекладом: *genocide– 1) геноцид;* 2) *знищення окремих груп населення через расові і національні мотиви.*

Крім того, у частині термінів відтворюється морфологічна і синтаксична структура – з'являються морфологічні і синтаксичні запозичення:*Souslin'scoefficient- коефіцієнт Сусліна.*

1.6 Переклад термінів у художньому тексті

Згідно з думкою багатьох фахівців, термін не відноситься до числа одиниць, що ускладнюють роботу перекладача через свою однозначність та відсутність синонімів та конотативних значень. Але, термін однозначний і позбавлений синонімів і конотацій тільки в науковому стилі мови, що відрізняє при перекладі терміну в художньому тексті.

Переклад термінології є серйозною проблемою ще й тому, що властиві науковій і технічній мовам терміни у художньому тексті мають інші функції. У науковому тексті термін грає називну роль: це знак, який вказує в принципі на точно визначене поняття. а в художньому творі, не втрачаючи свого предметного значення, має й стилістичну функцію. Труднощі розпізнавання ускладняються ще тим, що термін може бути вжито в нетермінологічному значенні, а звичайне слово – в ролі терміну.

Переклад термінів у художньому тексті підпорядковано основним принципам перекладу цієї категорії слів: термін перекладається терміном. Термін-еквівалент на мові перекладу повинен повністю відповідати терміну мовою оригіналу. Перекладач не може «перевиражати» термін на мові

перекладу, тому що термін мови оригіналу потрібно замінити відповідним терміном мови перекладу в його загальноприйнятній, офіційній, що затвердилася у відповідній термінології формі. Однак, в художньому творі інколи важливіше імітувати науковий стиль, задля створення атмосфери – мова перекладу повинна бути «професійною» з точки зору відповідної області життя – зрозуміло, в межах допущеного автором оригіналу «професіоналізму» і не порушуючи естетичні достоїнства твору.

Зазвичай перевести неважко, коли в мові перекладу існує є термін-еквівалент. А якщо еквівалента немає? У науковій літературі фахівця влаштує тільки точний термін, а не як не дефініція або тлумачення. Тому перекладач «створює» свій, запозичуючи іншомовний варіант, або ж за рахунок термінологізації загальномовної одиниці. У художньому перекладі можливості ширше. Основна тенденція в загальному та ж – дотримуватися еквівалентності. У романі добре продумана заміна може бути для адекватного перекладу обов'язковою. При перекладі художнього тексту, на відміну від наукового, припустимі та інші трансформації: можна видове поняття замінити родовим. Як наслідок, можливі: описовий переклад, приблизна заміна синонімом і навіть повна відмова від перекладу терміну.

Нерідко письменники включають термінологічні елементи в репліки своїх героїв для створення або доповнення їх характеристики. Переклад такого тексту вимагає ретельного збереження не тільки точності термінології, скільки цього зіткнення несумісних елементів тексту. У тих же цілях автори включають в пряму мову не просто терміни, а шматки термінологічного тексту, що імітують «фахову мову», і ще частіше – усталені звороти. Таке вживання «професійної мови» вже може істотно ускладнити роботу перекладача: необхідний не тільки термін-еквівалент і не просто вдала відповідність якогось поєднання фразеології (в іншому тексті гарний переклад можна забезпечити за допомогою фразеологічної одиниці, побудованої і на основі зовсім іншого способу) – тут доводиться намагатися відповідності термінологічного і фразеологічного; знайти потрібний фразеологізм, побудований на основі

колишнього термінологічного поєднання. Переклад ускладнює і те, що терміни підмови тієї чи іншої науки нерідко мають нетермінологічні синоніми. Розмовний синонім відрізняється не тільки за стилем, але і частково і за змістом.

Особливість перекладу терміну в художньому тексті пов'язана із взаємозалежністю елементів тексту. Доведено, що з якою б метою не був введений спеціальний текст, терміни, використані в ньому, виконують вже не тільки стилістичну функцію. Їх поява детермінована особливостями самого спеціального тексту. Нерідко використання синонімів, а тим більше не термінів, просто неможливе. Опущення даних термінів або заміна їх на синоніми може порушити логічність сприйняття твору в цілому.

Якщо в спеціальному тексті термін може бути незалежним від контексту, то в художньому тексті таке неможливо взагалі. Однак, дана залежність не завжди ускладнює завдання перекладача; вона може і полегшувати його. Тісна взаємозалежність елементів тексту дозволяє ввести кілька еквівалентів: синонімічні терміни; родові поняття замість видових і навпаки; нетерміни. Можна також використовувати різного роду скорочення або навпаки, якщо автор вводить скорочення – то перекладач може скористатися багатокомпонентним терміном.

Переклад будь-якого спеціального тексту має свої труднощі, тому що він має ряд лексичних, граматичних і стилістичних особливостей, що висуває особливі вимоги до перекладу. Крім того, слід пам'ятати, що спеціальні матеріали можуть бути як письмового, так і усного характеру. Труднощі, що випливають з цього положення, зростають у декілька разів, якщо справа стосується перекладу спеціальних текстів, введених в канву художнього твору. В цьому випадку перекладачеві доводиться вирішувати екстралінгвістичні завдання і перш за все усвідомлюючи, з якою метою той чи інший термін вводиться в текст всього твору. Одночасно з цим перед ним виникає і проблема перекладу самого спеціального тексту. Наскільки переклад спеціального тексту в художньому творі може відрізнятися від перекладу спеціального тексту для

професійних потреб, і чи може він відрізнятися взагалі? Паралельно виникає питання пошуку еквівалентів для термінів, що входять в даний текст. Чи можливе використання синоніма або заміна терміну не терміном? Якщо так, то в яких випадках? Руйнують ці відступи від оригіналу цілісність твору і задум автора, і наскільки?

Слід врахувати і те, що з якою б метою не був введений спеціальний текст, терміни, використані в ньому, виконують вже не тільки стилістичну функцію. Їх поява детермінована особливостями самого спеціального тексту. Нерідко використання синонімів, а тим більше не термінів, просто неможливе. Присутність певних термінів у тексті забезпечує збереження приналежності даного тексту до певного класу текстів, до певної професійної або науковій сфери. Опущення даних термінів або заміна їх на синоніми може різко знизити впізнаваність приналежності, і, отже, порушити логічність сприйняття твору в цілому.

Крім усього вищезазначеного, терміни можуть мати і фактологічну цінність. Таку ж цінність можуть мати і граматичні, і стилістичні особливості спеціальних текстів. Таким чином, будь-який відступ від змісту і форми оригіналу може бути чреватим порушенням цілісності сприйняття, і навіть руйнуванням смислової структури твору.

Все це не вичерпує питань перекладу термінології в художньому тексті. С. Влахов і С. Флорін в своїй роботі «Неперекладне в перекладі» привели наступні положення:

«1. Основний принцип термінологічного перекладу – термін передається терміном.

2. На відміну від наукового тексту, в художній літературі терміни, особливо споконвічні для іноземних мов, розпізнаються важче.

3. Відхилення від основного принципу перекладу допускаються головним чином в тих випадках, коли термін в даному тексті не має термінологічного значення, не несе значною семантичного навантаження і, зрозуміло, якщо він втратив зв’язок з відповідною терміносистемою.

4. При відсутності у мові перекладу терміну-еквівалента в науковому тексті його запозичують або створюють новий, надають термінологічне значення загальнолітературній одиниці, а в художньому тексті воліють інші прийоми, намагаючись, проте, не порушити «термінологічного звучання» тексту: заміну іншим (зазвичай близьким за значенням, а іноді навіть далеко не рівнозначним) терміном, компенсацію видового поняття родовим, синонімом різного ступеня близькості, приблизним за відповідністю (звичайним словом) і навіть нульовий переклад.

5. Внутрішня форма терміну, яка приймається до уваги при перекладі наукової літератури, може мати значення в художньому перекладі, але тільки в тих випадках, коли вона грає аналогічну роль в оригіналі. Прозора внутрішня форма може, з іншого боку, стати джерелом перекладацьких невдач – внаслідок нерозпізнання терміну або невміння поєднати при перекладі термінологічне значення з образним.

До перерахованих вище позицій необхідно додати наступне:

6. Особлива обережність потрібна при перекладі термінів у спеціальних текстах, введених в канву твору.

7. Якщо термін має фактологічну цінність, то будь-який відступ від змісту і форми оригіналу може мати самі негативні наслідки для перекладу.» [2]

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДІВ ТЕРМІНІВ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ У РОМАНІ П. ЗЮСКІНДА «ЗАПАХИ, АБО ІСТОРІЯ ОДНОГО ВБИВЦІ (ПАРФУМИ)»

2.1 Переклад хімічних, біологічних та медичних термінів

В процесі аналізу роману П. Зюскінданами були проаналізовані способи перекладу термінів англійською та українською мовами, здійснені І Фридріх та ДжВудсом. Автор оригіналу використовує численну кількістьтермінів, які ми класифікували за С. Гриньовим та групували за сферою застосування, до якої вони належать. Щодо способів перекладу, то в перекладах було використаноадаптивне транскодування, транскрибування, транслітерацію, лексичний еквівалент, мішані та інтернаціоналізм. Під час аналізу роману ми виявили більш ніж 600 термінів, які органічно вплетені в канву художнього тексту та допомогли автору створити певну атмосферу середньовічного Парижу.

Слід сконцентрувати увагу по-перше на адаптивному транскодуванні, транскрибуванні та транслітерації, саме вони найчастіше вживаються авторами перекладів, окрім них доволі вживаним є й спосіб лексичного еквіваленту. Наявні інтернаціоналізми.

Розглядаючи***назви хвороб***,можнасказати про те, що вони перекладаються на українськумовучастішеадаптивним транскодуванням, а на англійську – способом транскрибування та транслітерації. Наприклад*dieCholera–cholera – холера* [16; 17; 5], *dasZibet–civet – цибет*,, *dasPatschuli–patchouli – пачулі*[16; 17; 5],*dasVetiver–vetiver–ветивер*, *derOpopanax–opopanax – опопанакс*, [16; 17;5],*derJasmin–jasmine– жасмин* [16; 17; 5],*dasChaos–chaos – хаос*[16; 17;5],*dieMalaga–malaga– малага* [16; 17;5], *derNarziss–daffodil – нарцис* [16; 17;5],*dasAmmoniak–ammonia – амоніак*[16; 17;5],*derkatalog–catalog – каталог*[16; 17; 5],derHumanist–*humanist – гуманіст* [16; 17; 5],*dasExperiment–experiment – експеримент*,*derBankier–banker – банкір*. У зазначених прикладах

спостерігаємо транскрибування;*dieClaustrophobie– claustrophobic– клаустрофобія* [16; 17; 5]–транслітерація;*dieMasern–measles – кір* [16; 17; 5], *dieRingelröteln– chikenpox– вітряна віспа* [16; 17; 5],*derMilzbrand–anthrax– сибірська виразка, derhysterischerAnfall –hysteric – істеричний напад*[16; 17; 5],*dieKrönung–coronation – коронація,derOl–oil – олія , dieMinze–mint - м'ята,derBlutjaspis–heliotrope – геліотроп* [16; 17; 5],*derBisam–musk – мускус, dieSchwertlillie–inis – ірис* [16; 17; 5], *dieBartwichse–bandoline– бандолін*[16; 17; 5] –перекладено за допомогою лексичного еквіваленту. При цьому можна дійти до висновку про те, що при перекладі термінів різними мовами спосіб перекладу збігається для української та англійської мов.

Назви рослин та сировини для створення парфумів, які автор дуже часто використовує у своєму романі, такі як *diePelargonie–pelargonium – пеларгонія*[16; 17; 5], *dieBergamotte–bergamot – бергамот , dasBenzoin–benzoin – бензоїн, dasCatörol–castor – касторка*[с.16; с.5], *dieBrillantine–brilliantines – брильянтин,* – перекладаються способом транскрибування; *dieMyrrhe–myrrh – мирра , derCampher–camphor – камфора, dieCypresse–cypress – кипарис, derRosmarin–rosemary– розмарин* [16; 17; 5], *derLavendel – lavender– лаванда* [16; 17; 5] перекладаються за допомогою адаптованого транскодування.

У наступних прикладах *derSandelbaum–Sandalwood– сандалове дерево, dieRose–rosewood– троянда* [16; 17; 5] – використовується мішаний спосіб – транскрибування та поєднання основ.

Такі поняття, як *dieBakterie–bacterium – бактерія* [16; 17; 5], *dieImmunität–immune – імунітет* [16; 17; 5], *dieSynthese–synthesizing – синтезування* [16; 17; 5], *haotisch–chaotic – хаотичний, differentiell–diffentioted – диференційований* [16; 17; 5], *dasDistillation –distilling – дистилювання*[16; 17; 5]перекладено за допомогою транслітерації, а *derKarbunkel –carbuncle– карбункула* [16; 17; 5], *dieMixtur–mixture – мікстура, dieEssenz–essence – есенція* [16; 17; 5], *dasAtom–atom – атом* [16;

17; 5], *dieFormel–formula – формула*, *dasSystem–system – система*[16; 17; 5]за допомогою адаптивного транскрибування.

У термінах *dieVielfalt–variety – різноманітність,dieSeele–soul – душа* [16; 17; 5],(використовується спосіб лексичного еквіваленту.

У хімічних термінах на позначення речовин частіше використовується спосіб перекладу лексичним еквівалентом: *derKalk–quicklime– негашене вапно* [16; 17; 5], *derSaltpeter–saltpeter – селітра* [16; 17; 5], *derKies–vastrubble – щебінь* [16; 17; 5]та адаптивне транскодування: *derSulphur–sulfur – сірка* [16; 17; 5].

2.2 Переклад процесів, понять та назв професій

Наука *dietheologie–theology – теологія* [16; 17; 5],*dieMaterie–matter – матерія* [16; 17; 5]–географічний процес *–emigrieren–toemigrate – мігрувати*[16; 17; 5]та інші поняття, як *dasParfüm–perfume – парфуми* [16; 17; 5], *deraristokrat–aristocrat – аристократ*[16; 17; 5],*diepetarde–petards – петарди*[16; 17; 5], *dieStabilität–stability – стабільність, diekatastrophe–catastrophe – катастрофа* [16; 17; 5], *diemumie–mummy – мумія* [16; 17; 5], *ethnische/moralische–ethical/moral – етичний/моральний*[16; 17; 5],*aromatisch–aromatic – ароматичний, diecombination–combination–комбінації* [16; 17; 5],*diemagie–magic – магія* [16; 17; 5],*dieMigräne – migraine – мігрень*[16; 17; 5],*dieBakterie– bacterium – бактерія* [16; 17; 5],*dieDysenterie– dysentery – дизентерія*належать до способу перекладу – адаптивне транскрибування

Такі терміни, як *dieBlutbühne–gallows – ешафот*, є прикладом методу перекладу шляхом заміни лексичним еквівалентом, тобто *substantive–noun – іменник*[16; 17; 5]є прикладом заміни терміну терміном. *dasFeuerwerk–Firecrackers – феєрверк*[16; 17; 5] – приклад мішаного способу – поєднання транслітерації та складання основ.

У перекладі найменування професій переважають методи транслітерації: *derParfumeur–perfumer – парфюмер, derBusinessman–*

businessman – бізнесмен,; словоскладання: *derGoldschmied–goldsmith – ювелір,derPremierminister–cabinetmaker– прем'єр міністр, derHersteller–wigmaker – виготовник,, derFriedensstifter–peacemaker– миротворець,* [16; 17; 5],*derEssighersteller –vinegarmaker - оцтовар*[16; 17; 5], *derPharmazeut–makerofsalves – фармацевт, derApotheker–apothecary – аптекар, derAlchemist–alchemist – алхімік* [16; 17; 5], *derLederarbeiter–tanners–кожевник* [16; 17; 5] *і* рідше заміни лексичним компонентом.

2.3 Використання інтернаціоналізмів

Доволі поширені у творі П. Зюскіндаінтернаціоналізми: *dieHeiligeSchrift–Holyscripture– Святе Письмо, diechrisctliheBibel–Christianreligion– Християнство –derDiabolismusobjectively–Satan–Дияволізм* [с.9; с.3], *derGott–God– Бог* [с.11; с.5], *dieRevolution–revolution– революція* [с.13; с.7], *potentiell–potential– потенційний* [с.14; с.5], *analytisch–analytically– аналітичний* [с.15; с.6], *dieHierarchie–hierarchy– ієрархія* [с.19; с.10], *vulgär–vulgar– вульгарний* [с.20; с.11]. З точки зору вимог, які висуваються до термінів та їх властивостей, про що було зазначено у 1-й частині нашої роботи, дані слова ми можемо вважати термінами, хоча деякі лінгвісти відносять їх до інтернаціоналізмів. Ми вважаємо їх термінами з точки зору тієї стилістичної функції, яку вони виконують у художньому тексті задля створення атмосфери, яку намагався відтворити автор.

ВИСНОВКИ

Терміни – один з найбільш текучих і рухливих пластів словникового складу мови. Склад термінології неперервно змінюється за рахунок випадіння ряду слів, зміни значень, поповнення новими термінами. У зв'язку з бурхливим розвитком науки й техніки за останні роки спостерігається різке збільшення кількості термінів. У результаті, хоч терміни й потребують регулярних однозначних еквівалентів, неологізми складають більшу частину цього розділу лексики. Проблема перекладу нових термінів завжди була актуальною.

Вивченнямспособівперекладу термінівзаймалисябагатовчених, як у нашійкраїні, так і за кордоном: А. Федоров, В. Комісарів, А. Швейцер, К. Райе і ін. Теоретичнівисновки з цихаспектівперекладознавствалягли в основу ряду концепцій, наприклад «Скопос-теорія» Х. Фермеера і К. Райе, абоконцепціятипівадекватності Ю. Ванникова.Зараз в лінгвістичній літературі немає єдиного визначення терміну. Таке положення є результатом того, що лінгвісти не можуть дійти згоди у питаннях виділення властивостей терміну і вимог до нього.

Особливість перекладу терміна в художньому тексті пов'язана із взаємозалежністю елементів тексту. Доведено, що з якою б метою не був введений спеціальний текст, терміни, використані в ньому, виконують вже не тільки стилістичну функцію. Їх поява детермінована особливостями самого спеціального тексту. Нерідко використання синонімів, а тим більше нетермінів, просто неможливе. Опущення даних термінів або заміна їх на синоніми може порушити логічність сприйняття твору в цілому

Практична частина дослідженнядала можливість розробки процедури проведення аналізу способу перекладу термінів у перекладах роману П. Зюскінда «Запахи, або Історія одного вбивці (Парфуми)» англійською та українською мовами, зроблені І Фрідріх та Дж.Вудсом. За основу було взято розроблений алгоритм процесу перекладу:

1) Визначення походження терміну;

2) Виділення відповідних способів перекладу терміна.

Були виявлені продуктивні способи перекладу термінів в художньому тексті: транскодування (адаптивне, транскрибування та транслітерація), інтернаціоналізми і способи заміни лексичним еквівалентом, мішаний спосіб перекладу.

Найбільше у перекладах роману П. Зюскіндавиявилосьспособівадаптивного транскодування, транскрибування та транслітерації. Кількістьінтернаціоналізмів і способівзамінилексичнимеквівалентомменша, приблизнооднаковаміж собою.

Необхідно зазначити, що переклад будь-якого терміну має свої труднощі, тому що він має ряд лексичних, граматичних і стилістичних особливостей, що висуває особливі вимоги до перекладу. Труднощі, що випливають з цього положення, зростають у декілька разів, якщо справа стосується перекладу термінів, введених в канву художнього твору. В цьому випадку перекладачеві доводиться вирішувати екстралінгвістичні завдання і перш за все усвідомлюючи, з якою метою той чи інший спеціальний термін вводиться в текст всього твору. Одночасно з цим перед ним виникає і проблема перекладу самого терміну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. АрістовН. Б. Основы перевода. Москва: изд-во литературы на ин.яз., 1959. 263 с.

2. Влахов С. Н., Флорін С. В. Непереводимое в переводе. Москва: Высшая школа, 1986. 416 с.

3. Гриньов С. В. Введение в терминоведение. Москва: Московскийлицей, 1993. 309 с.

4. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. М.-Спб, 19882, том 4. С.401

5. Зюскінд П. Запахи, абоІсторія одного вбивці (Парфуми).URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printitzip.php?tid=123(Дата звернення 12 жовтня 2019)

6. КомісаровВ. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Москва, Высшая школа, 1990. 250 с.

7. КомісаровВ. Н., Рецкер Я. И., Тархов В.И. Пособие по переводу с английского языка на русский. Москва, изд-во литературы на ин.яз., 1960, 2 ч.

8. Реформатський А. А. Введение в языковедение. Москва, Просвещение, 1967. 542 с.

9. СкороходькоЕ. Ф. Питання перекладу науково-технічноїлітератури.Киев: Из-во КГУ, 1963. 68 с.

10. Словарь современного русского литературного языка, Москва - Ленинград, 1963, т. 15, С. 331

11. Федоров А. В. Снова о «реалистичном переводе». Орск, 1991. 22 с.

12. Цвіллінг М. Я. Качество перевода научно технических текстов и проблема выбора эквивалента.*Тетради переводчика*, № 23. Москва, Высшая школа, 1989. С. 102-112

13. Циткіна Ф. А. Терминология и перевод (к основам сопоставительного переводоведения), Львов, Вища школа, 1988. 156 с.

14. The Oxford English Dictionary - Oxford: AT the Clarendon Press, 1933, V-12

15. Webster's Third New International Dictionary - Chicago, EncyclopaediaBritannica, Inc., 1993

16. Züskind Patrick (1985). Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders. URL: https://www.e-reading.club/bookreader.php/1001484/Patrick__-_Das_Parfum_Die_Geschichte_eines_Morders.html(Accessed 12 October 2019)

17. Patrick Süskind.Perfume: The Story of a Murderer.URL:http://onlinereadfreenovel.com/patrick-suskind/33925-perfume_the_story_of_a_murderer.html